Raad werk voor pro Cultuur gramma

2023/24

Inhoud

Voorwoord 3

1. Positie, visie en werkwijze 4
2. Adviesagenda 2023-2024 8

Colofon 12

Voorwoord

Voor u ligt het Werkprogramma 2023-2024 van de Raad voor Cultuur. De raad adviseert de regering en het parlement gevraagd en op eigen initiatief over het kunst-, ontwerp-, erfgoed- en mediabeleid. Hij doet dat met beleidsadviezen, instellingsadviezen en uitvoeringsadviezen. Ook publiceert de raad verkenningen en sectoradviezen, waarin de stand van zaken in een bepaalde sector wordt doorgelicht of een maatschappelijk thema wordt onderzocht dat van belang is voor toekomstig beleid.

De raad is een netwerkorganisatie. Raadsleden en medewerkers werken samen met adviseurs uit het veld, die hun kennis en ervaring inbrengen in commissies, designteams, het JongerenPlatform en het JongeMakersPlatform. Met de inzet van deze zeer gevarieerde groep mensen streeft de raad naar kwalitatief hoogwaardige en leesbare adviezen, die bijdragen aan een rijk cultureel leven, richting geven aan het cultuur- en mediabeleid en het veld uitdagen en aanmoedigen.

De raad gaat regelmatig op werkbezoek in de vorm van 'residencies': wij verblijven dan enkele dagen in een stad/regio, bezoeken culturele instellingen, praten met makers en kunstenaars, gaan in gesprek met bestuurders en debatteren over beleidsvraagstukken die in zo'n regio spelen.

De raad zal ook het komende jaar – waar mogelijk en wenselijk – adviestrajecten initiëren in samenwerking met andere adviesraden.

Dit werkprogramma is tot stand gekomen in overleg met het ministerie van OCW, dat verantwoordelijk is voor het cultuur- en mediabeleid.

1. Positie, visie en werkwijze

1.1 Taken en taakopvatting

De Wet op het specifiek cultuurbeleid bepaalt dat de Raad voor Cultuur 'tot taak heeft de regering en de beide kamers der Staten-Generaal te adviseren over algemeen verbindende voorschriften en/of te voeren beleid van het Rijk op het terrein van cultuur'. Het werkterrein van de Raad voor Cultuur omvat kunst, ontwerp, erfgoed en media.

De Raad voor Cultuur wil adviezen geven die bijdragen aan een rijk cultureel leven, richting geven aan het cultuurbeleid en het culturele veld uitdagen en aanmoedigen. Wij geven deze adviezen vanuit een bijzondere positie. De raad is namelijk enerzijds onderdeel van het staatsbestel, maar functioneert anderzijds volledig onafhankelijk. Vanuit deze 'tussenpositie' adviseert de raad aan de hand van de volgende drie uitgangspunten:

1. De raad is onafhankelijk

In zijn positie tussen politiek, maatschappij, media en departementen bewaakt de raad zijn onafhankelijke positie. Dat gaat verder dan alleen het principe dat hij 'zonder last of ruggenspraak' opereert. De raad oriënteert en informeert zich breed en baseert zijn adviezen op uiteenlopende bronnen. Zulke bronnen kunnen zowel feitelijke gegevens zijn (*evidence based*), wetenschappelijk onderzoek (*theory based*) als meningen van kunstenaars, deskundigen en leken (*opinion based*). We moeten weten wat er speelt en zoeken daarom verbindingen met culturele instellingen, media, wetenschap en overheid. De raad staat dus niet boven de partijen, maar ertussen. Bij onze advisering maken we zo goed mogelijk duidelijk hoe we tot conclusies zijn gekomen en welke afwegingen we daarbij hebben gemaakt.

2. De raad adviseert met visie en durf

De raad prikkelt waar het kan, moedigt aan waar nodig en wijst op nieuwe perspectieven. We zoeken de grenzen van het cultuur- en mediadebat op en anticiperen op ontwikkelingen of dilemma's.

De raad heeft kennis van zaken of weet deze kennis te ontsluiten. We staan open voor nieuwe geluiden en dwarse zienswijzen, maar hebben ook oog voor traditie en het culturele verleden. We benaderen problemen waar het kan interdisciplinair en betrekken waar nodig deskundigen uit andere sectoren. De raad werkt vanuit een consistente visie op cultuur en herijkt deze ook met enige regelmaat.

3. Adviezen hebben impact

In het begrippenkader van adviesraden is 'doorwerking' een belangrijk begrip dat wordt gebruikt om het effect van een advies te duiden. Die effecten kunnen zowel gaan om concrete maatregelen die direct in beleid te vertalen zijn als om de impact op de lange termijn. De doorwerking van adviezen wordt niet alleen bepaald door de inhoud ervan, maar ook door de manier waarop er wordt geadviseerd. Aandacht voor proces en vorm is van belang.

De raad zoekt het debat en de dialoog op. Discussies over cultuur- en mediabeleid vergroten de aandacht, beïnvloeden (publieke of politieke) opinies en brengen beweging. Na afronding van een advies zorgt de raad ervoor dat het voor iedereen toegankelijk is en brengen we het onder de aandacht van de media en het veld.

1.2 Visie

Visie op cultuur [1]

In de visie van de raad is aan cultuur een breed palet aan waarden verbonden. Het kan gaan om kunstzinnige of kunsthistorische waarden: de beleving van schoonheid, de reflectie op de wereld om ons heen. Het kan ook gaan om maatschappelijke opbrengsten: culturele voorzieningen kunnen het onderwijs verrijken, kunnen positieve effecten hebben op de gezondheid, een actieve deelname van burgers aan de samenleving stimuleren of bijdragen aan de gemeenschapszin van (groepen) burgers. Het kan eveneens gaan om economische waarden: culturele voorzieningen in de buurt leiden tot meer opbrengsten in de horeca, hogere huizenprijzen of een aantrekkelijker vestigingsklimaat voor bedrijven. [2]
Of het nu om een individu, een instelling, een bedrijf of een overheidsinstelling gaat, er is voor elk wat wils in het waardenpalet. [3] De coronacrisis maakte de economische en maatschappelijke waarde van cultuur eens te meer zichtbaar. Enorme aantallen medewerkers en zzp-ers zaten van de ene op de andere dag thuis en zonder cultuur verdween het 'samen' uit de samenleving.

Volgens de raad zal elke discussie over de waarde van cultuur rekening moeten houden met die ene eigenschap waarmee cultuur zich onderscheidt van al het andere. Dat is de esthetische waarde van de kunsten en de intrinsieke waarde van het erfgoed. Geen enkel ander onderdeel van onze samenleving – sport, economie, wetenschap, religie – doet zo'n expliciet beroep op deze esthetische en intrinsieke waarde. Deze waarden ontstaan doordat een persoon zich 'mentaal verbindt' aan kunst en erfgoed. [4] In de kunsten gebeurt dat doordat een lezer, luisteraar of toeschouwer wordt aangesproken door de esthetische kwaliteiten van een kunstwerk. Op die manier kan het bijvoorbeeld schoonheid, ontroering of contemplatie bieden. Maar evengoed kan het een schok, afkeer, verdriet, discussie en confrontatie veroorzaken. In het erfgoed legt een object of handeling een persoonlijke verbinding tussen mensen en (hun eigen of een andere) geschiedenis, tradities en verhalen.

Dat wil niet zeggen dat cultuur is losgezongen van de werkelijkheid en alleen maar 'mooi' is. De culturele en creatieve sector staat midden in de maatschappij, draagt bij aan het verbeelden en oplossen van maatschappelijke vraagstukken, verbindt en kan direct of indirect zeer geëngageerd zijn. Zij kan de wereld waarin wij leven becommentariëren en er (soms radicale) kritiek op leveren. Zoals toneelregisseur Johan Simons enige jaren geleden zei: "Kunst kan een samenleving helpen over zichzelf te reflecteren, nieuwe denkpistes te openen, het ondenkbare te denken, afgronden zichtbaar te maken, en ja, ook troost te bieden." [5]
Voor erfgoed geldt dat evenzeer; de objecten en gebruiken die uit de historie voortkomen, laten zien hoe onze of andere samenlevingen waren – en dat kan heel confronterend zijn. Ook in de architectuur worden niet alleen comfortabele en eenvoudig toegankelijke gebouwen ontworpen. Maar zulke, soms confronterende plekken laten je een andere blik op de ruimte werpen, en zorgen ervoor dat je op een andere manier tot je eigen leefomgeving verhoudt.

1. Ontleend aan 'Agenda Cultuur 2017-2020 en verder', die de raad in april 2015 heeft gepubliceerd.

2. Marlet 2009 en Marlet 2010.

3. Boogaard 2014. Boogaard visualiseert dit handzaam in een betekenissencirkel voor kunst en cultuur.

4. Van Maanen 2009, Bartelse en Weggeman 2013, Gielen 2014.

5. Simons 2014: 1.

Deze onderscheidende waarden van cultuur kunnen dus ook choqueren of beledigen. Dat wordt niet altijd door iedereen geaccepteerd. Door de eeuwen heen – ook in deze tijd – is het een reden voor uiteenlopende regimes en maatschappelijke groepen om het geluid van kunstenaars te smoren of te vernietigen. Des te belangrijker is het dat die aspecten van cultuur hoog in het vaandel worden gehouden. De functie van cultuur als vrijplaats van kritische, onconventionele opvattingen en visies moet worden gekoesterd en bewaakt.

Een onafhankelijk en betrouwbaar, publiek mediabestel – op landelijk, regionaal en lokaal niveau – is evenzeer een groot goed. De programma's, artikelen, websites en livestreams die ons bereiken, becommentariëren en verbeelden gebeurtenissen en cultuur in Nederland en daarbuiten. Zij verbinden bevolkingsgroepen, informeren, leren en vermaken ons. Zij verrijken ons leven. Het mediabestel vormt met zijn kwalitatief hoogwaardige en onafhankelijke nieuwsvoorziening een dragende pijler onder onze democratische rechtstaat, en dat zou ook in de toekomst zo moeten zijn. Geen eenvoudige opdracht, want er verandert veel en de ontwikkelingen rond de soms noodzakelijke beveiliging van journalisten en de wijze waarop zij worden gehinderd en lastig gevallen in en tijdens hun werk zijn alarmerend.

Hoofdlijnen adviesagenda

In zijn advies Beweging in het bestel (2022) constateert de raad dat er een unieke kans ligt om de culturele en creatieve sector weerbaarder en wendbaarder te maken én gelijktijdig in te zetten op ruimte voor herstel van de sector na corona. Dat vergt wel een brede blik op het cultuurbestel als geheel en voldoende tijd om het gesprek hierover te voeren. De raad is dan ook verheugd dat in 2023 op verzoek van de staatssecretaris van Cultuur en Media een grootschalig traject in gang is gezet om te adviseren over het bestel vanaf 2029 en verder.

De raad heeft in de afgelopen jaren veel gesproken met jonge makers, werkenden in de sector, culturele instellingen en brancheorganisaties, gemeenten, provincies en fondsen om een beeld te krijgen van het effect van de pandemie op de cultuursector. Tijdens die gesprekken kwamen steeds weer dezelfde structurele knelpunten terug.

Deze knelpunten stonden voor de pandemie ook al op de agenda, maar kwamen door de opeenvolgende lockdowns nadrukkelijker aan de oppervlakte. Dit beeld werd nog eens bevestigd in een inventarisatie van 30 jaar cultuurbeleid. Om de structurele knelpunten aan te pakken, heeft de raad een breed traject opgezet. Daarin wordt onder andere de denkkracht van vele betrokkenen in het veld benut door middel van 'designthinking', en gesprekken met een brede groep van stakeholders. Daarnaast laat de raad zich nadrukkelijk voeden met ervaringen uit het buitenland. De raad gaat hiermee de komende tijd verder aan de slag, in samenspraak met de (rijks-)cultuurfondsen, provincies, gemeenten, culturele en ondersteunende instellingen en natuurlijk met makers en andere werkenden in de sector.

Op het terrein van de media heeft de raad de afgelopen jaren twee adviezen over de toekomst van de publieke omroep uitgebracht: De tijd staat open en Zicht op zo veel meer. In 2019 heeft de raad briefadviezen uitgebracht over de toekomst van de publieke omroep en de organisatie en financiering van lokale publieke omroepen (in samenwerking met de Raad voor het Openbaar Bestuur). In 2020 en 2021 volgden adviezen over de functie van lokale media, de toekomstplannen

van de NPO (Concessiebeleidsplan 2022-2026), de omroeperkenningen en NPO Start. In 2022 reflecteerde de raad fundamenteel op de mogelijkheid om legitimatiecriteria op te stellen voor de erkenning van landelijke publieke omroepen. Deze adviezen, en de daaropvolgende beleidsontwikkelingen die de verantwoordelijke bewindspersonen voor Media hebben ingezet, zijn leidend voor het deel van de adviesagenda dat zich richt op het mediabestel.

Technologische vernieuwingen buitelen over elkaar heen, het mediagebruik verandert onder onze handen. Inmiddels krijgen, maken en delen mensen – consumenten en producenten – informatie en belevenissen overal, onmiddellijk en op iedere plek. Kunstmatige intelligentie ontwikkelt zich razendsnel en heeft effect op alle delen van de sector. De raad zal zich daar het komend werkjaar een beeld van vormen.

2. Adviesagenda 2023-2024

De raad brengt vier typen adviezen uit:

Beleidsadviezen
Die betrekking hebben op een bepaalde sector (sectoraal) of van algemeen belang zijn (sectoroverstijgend).

Verkenningen of sectoradviezen
Daarin licht de raad de stand van zaken in een culturele sector door of een maatschappelijk thema onderzoekt dat van belang is voor toekomstig cultuurbeleid.

Instellingsadviezen
Die betrekking hebben op de beleidsplannen of het functioneren van culturele instellingen, of van instellingen op het gebied van de media.

Uitvoeringsadviezen
Die betrekking hebben op de uitvoering van wet- en regelgeving op het gebied van professionele organisaties voor monumentenbehoud, het Europees Erfgoedlabel, aanwijzingsprogramma's in het kader van de Erfgoedwet, immaterieel erfgoed bij UNESCO, billijke vergoedingen voor de exploitatie van auteursrechten en aanvragen rond aanbodkanalen voor de landelijke en regionale publieke omroep.

Hieronder staan de verwachte activiteiten van de raad voor de periode 2023-2024. De opsomming is ingedeeld naar beleidsadviezen en verkenningen, instellingsadviezen en uitvoeringsadviezen – en daarbinnen naar de verwachte opleverdatum.

2.1 Beleidsadviezen en verkenningen 2023-2024

Het werkprogramma voor 2023-2024 is voor de raad bijzonder uitdagend en inspirerend. Enerzijds werkt de raad aan de (voorbereiding van de) beoordeling van subsidieaanvragen voor de culturele basisinfrastructuur voor 2025-2028. Anderzijds werkt de raad aan een advies over een fundamentele herziening van het cultuurbestel voor de periode vanaf 2029. Daarnaast zijn beleidsadviezen opgenomen op twee wezenlijke en actuele thema's: cultuureducatie en de omgang met koloniale archieven.

Vernieuwing cultuurbestel: op weg naar 2029
December 2023
De Raad voor Cultuur werkt aan een advies over de vernieuwing van het cultuurbestel in 2029. Dit biedt ruimte om het stelsel fundamenteel te doordenken en daar vervolg aan te geven. De raad doet aanbevelingen voor de hoofdlijnen ervan. We geven daarbij invulling aan de beleidsopgaven die we in de verkenning Beweging in het bestel hebben geïdentificeerd. Om tot dit advies te komen, betrekt de raad een brede waaier aan professionals uit alle delen van het culturele

en creatieve veld. Zij buigen zich in veelzijdig samengestelde teams over concrete vraagstukken en oplossingen. Daarnaast betrekt de raad inzichten en ervaringen uit het buitenland bij de totstandkoming van dit advies.

Cultuureducatie

Eind 2023

Cultuureducatie staat aan de basis van twee hoofddoelstellingen van het cultuurbeleid: ieder kind en iedere jongere moet de kans krijgen om zich artistiek te ontplooien en iedereen in Nederland moet toegang hebben tot cultuur, ongeacht leeftijd, culturele achtergrond, inkomen en woonplaats. De raad wil hier de komende periode graag op reflecteren.

Koloniale archieven

Eind 2023

In 2020 bracht de Raad voor Cultuur het advies Koloniale collecties en Erkenning van Onrecht uit. Dit advies gaat primair over museale collecties. In het advies over koloniale archieven zoomt de Raad in het verlengde hiervan in op vraagstukken rond eigenaarschap, zeggenschap, toegang en restitutie.

Media

In de hoofdlijnenbrief media heeft het kabinet aangegeven dat een tijdelijk adviescollege werkt aan de uitwerking van het voornemen uit het regeerakkoord om naast de voorwaarden voor de ledenaantallen nieuwe toelatings- en verantwoordingscriteria vast te stellen om de maatschappelijke worteling en kwaliteit van omroepen beter te borgen. De raad heeft hier in 2022 advies over uitgebracht en zal de ontwikkelingen de komende periode nauwgezet volgen en waar aan de orde advies uitbrengen.

Follow-up eerdere adviezen

Daarnaast volgt de raad de beleidsontwikkeling op de thema's waarop hij eerder heeft geadviseerd, denk bijvoorbeeld aan de advisering over koloniale roofkunst, Naziroofkunst, de Collectie Nederland en het Slavernijmuseum, maar ook aan de adviezen over digitalisering, grensoverschrijdend gedrag en duurzaamheid in de culturele en creatieve sector.

2.2 Instellingsadviezen 2023-2024

Culturele Basisinfrastructuur 2025-2028

Halverwege 2024 zal de raad advies uitbrengen over de Culturele Basisinfrastructuur 2025-2028 (BIS). In 2023 vinden de voorbereidingen plaats voor deze BIS-beoordelingsronde, in navolging op politieke besluitvorming over de uitgangspuntennotitie en de regeling op het specifiek cultuurbeleid. Het betreft hierbij onder meer het opstellen van een beoordelingskader, dat in het najaar van 2023 zal worden gepubliceerd en het samenstellen van de verschillende beoordelingscommissies.

Advisering publieke omroep

Een keer in de vijf jaar adviseert de Raad over het concessiebeleidsplan van de NPO en over de aanvragen van omroeperkenningen door individuele omroepen, laatstelijk in 2021. De raad heeft in 2022 gereflecteerd op de mogelijkheid om juridisch toetsbare legitimatiecriteria te vinden voor de beoordeling van de maatschappelijke binding van publieke omroepen. In 2023-2024 zal de Raad blijven

bijdragen aan de voorbereiding van de beoordeling van de omroeperkenningen voor de volgende vijfjaarperiode.

2.3 Uitvoeringsadviezen 2023-2024

Europees Erfgoedlabel

Met het Europees Erfgoedlabel wordt de zichtbaarheid van de Europese, historische en symbolische waarde van erfgoedsites (gebouwen en locaties) vergroot. De raad heeft in 2012 geadviseerd over de thema's waarbinnen aanvragen voor een Europees Erfgoedlabel kunnen worden ingediend en adviseert periodiek over het voordragen van sites. Voor 2023-2024 zijn geen adviesaanvragen op dit terrein voorzien.

Professionele Organisaties voor Monumentenbehoud

Vanaf 2013 adviseert de raad jaarlijks over aanvragen voor de status van professionele organisatie voor monumentenbehoud (POM). Organisaties met minimaal twintig rijksmonumenten in hun bezit en minimaal vijf jaar ervaring kunnen een aanvraag indienen. De aangewezen POM's hebben voorrang bij subsidieverlening en krijgen meer ruimte om de subsidie naar eigen inzicht te verdelen over hun monumentenbestand. In 2023 zal in het najaar weer de jaarlijkse beoordelingsronde plaatsvinden.

Immaterieel erfgoed

In 2012 werd het UNESCO-verdrag over de Bescherming van Immaterieel Cultureel Erfgoed binnen het Koninkrijk der Nederlanden geratificeerd. Naast de vijf domeinen waarin UNESCO immaterieel erfgoed indeelt, hanteert de raad de volgende categorieën: beeld en geluid (inclusief taal als overdrachtsmiddel), eten en drinken, rituelen en gebruiken, ambacht en techniek en feest en spel. De raad adviseerde tot nu toe drie keer over voordrachten; eenmaal voor plaatsing op de representatieve lijst, eenmaal voor deelname aan een multinationale lijst en eenmaal bracht de raad een verzameladvies uit, waarin een selectie van vijf erfgoedelementen werd gepresenteerd om gedurende de periode tussen 2020 en 2025 vanuit het Koninkrijk der Nederlanden voor te dragen voor een plaatsing op de representatieve lijst. Voor 2023-2024 is geen adviesaanvraag vanuit Nederland voorzien. Mogelijk volgt een verzoek tot advisering indien Nederland gevraagd wordt zich aan te sluiten bij een multinationale aanvraag.

Aanwijzingsprogramma's

In de Beleidsregel aanwijzing rijksmonumenten en wijziging rijksmonumentenregister Erfgoedwet is terughoudend beleid geformuleerd voor het aanwijzen van rijksmonumenten. [6] Over het algemeen gebeurt dit op basis van een aanwijzingsprogramma dat wordt vastgesteld nadat de raad hierover geadviseerd heeft. In 2020 heeft de raad geadviseerd over het aanwijzingsprogramma Romeinse Limes. Voor 2023-2024 is geen adviesaanvraag voorzien.

Vaststellen billijke auteursrechtvergoeding

Per 1 juli 2015 is de Wet Auteurscontractenrecht in werking getreden. Deze wet heeft tot doel om de onderhandelingspositie van makers ten opzichte van de exploitanten van auteursrechtelijk beschermde werken te versterken, en voegt een aantal bepalingen aan de Auteurswet toe. Een van die bepalingen (artikel 25c Auteurswet) is het recht van makers op een minimale billijke vergoeding in ruil voor overdracht van hun auteursrecht of het verlenen van een exclusieve licentie.

6. Beleidsregel van de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap van 25 juni 2016, nr. WJZ/1013167 (7544).

Op grond van de wet Auteurscontractenrecht kan de minister van OCW – na advies van een onafhankelijk adviesorgaan – billijke auteursrechtvergoedingen vaststellen voor een bepaalde periode, naar aanleiding van een gezamenlijke aanvraag van een vereniging van makers en een vereniging van exploitanten. Voor 2023-2024 is geen adviesaanvraag voorzien.

Aanbodkanalen nationale en regionale publieke omroep

De landelijke en regionale publieke omroep (NPO en RPO) hebben instemming van de verantwoordelijk bewindspersoon van OCW nodig om aanbodkanalen te starten, te wijzigen of op te heffen. De minister vraagt hierbij advies aan het Commissariaat voor de Media en de Raad voor Cultuur. Bij de aanvraag van een nieuw of significant gewijzigd aanbodkanaal van de landelijke publieke omroep wordt ook aan de Autoriteit Consument en Markt (ACM) om een analyse gevraagd. Voor 2023-2024 is nog niet te voorzien of aanvragen zullen worden ingediend.

Colofon

De Raad voor Cultuur is het wettelijke adviesorgaan van de regering en het parlement op het terrein van cultuur en media. De raad is onafhankelijk en adviseert gevraagd en op eigen initiatief over actuele beleidskwesties en subsidieaanvragen.

Werkprogramma 2023-2024
Deze publicatie is een uitgave van
de Raad voor Cultuur

Leden
Kristel Baele (*voorzitter*)
Stef Avezaat
Deirdre Carasso
Nancy Jouwe
Wilbert Mutsaers
John Olivieira
Edo Righini
Ellen Schindler

Jakob van der Waarden is algemeen secretaris
van de raad en directeur van het bureau van
de Raad voor Cultuur.

Raad voor Cultuur
Prins Willem Alexanderhof 20
2595 BE Den Haag
070 – 3106686
info@cultuur.nl
www.raadvoorcultuur.nl

RAAD VOOR CULTUUR

Het is toegestaan (delen van)
de inhoud van deze publicatie
te citeren of te verspreiden, mits
daarbij de Raad voor Cultuur
en deze publicatie als bronnen
worden vermeld.
Aan deze publicatie kunnen
geen rechten worden ontleend.

Den Haag, september 2023